



- *supported by*
- Visegrad Fund
-



MAKER

Akcioni plan (2022 - 2025) za uspostavljanje Maker pokreta u Bosni i Hercegovini

Projekat „Uspostavljanje Maker pokreta u Bosni i Hercegovini i jačanje u Višegradskoj regiji“ podržan je od strane Međunarodnog višegradskeg fonda, a implementira ga Udruženje „FabLab“ Bosna i Hercegovina u saradnji sa partnerskim organizacijama Udruženje Robisz.To (Poljska), FabLab Budapest (Mađarska), AGNICOLI (Slovačka), Make more (Češka).



ROBISZ.TO

Sadržaj

1. Sažetak	3
2. Informacije o projektu	
3. Relevantne politike	
4. Informacije o Akiconom planu	
4.1. Informacije	5
4.3. Ciljevi	
4.4. Održivost	15
4.5. Očekivani utjecaj	15
4.6. Aktivnosti praćenja	16

1. Sažetak

Ovaj Akcioni plan je sačinjen u okviru projekta „Uspostavljanje Maker pokreta u Bosni i Hercegovini i jačanje u Višegradskoj regiji“ (u daljem tekstu: Projekat).

Akcioni plan sadrži :

- specifične ciljeve i zadatke uspostavljanja maker pokreta u Bosni i Hercegovini;
- aktivnosti formalnog i neformalnog obrazovanja posebno osmišljene za postizanje ovih ciljeva, uključujući profesionalni razvoj školskog/univerzitetskog osoblja;
- vremenski okvir za očekivane rezultate;
- preporuke za finansijsku podršku potrebnu za postizanje ciljeva i zadataka, i
- indikatore napretka u implementaciji plana.

Udruženje „FabLab“ (u dalnjem tekstu: FabLab BiH) je odgovorno za provođenje Akcionog plana i djeluje u saradnji sa relevantnim akterima u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH).

FabLab BiH na godišnjem nivou saziva Tim za akcione planiranje radi pregleda Akcionog plana, utvrđivanja njegove efikasnosti u ispunjavanju navedenih ciljeva i eventualne revizije na osnovu ažuriranih podataka o učinku i drugih kriterija za procjenu.

2. Informacije o projektu

- **Projekat:** Uspostavljanje Maker pokreta u Bosni i Hercegovini i jačanje u Višegradskoj regiji
- **Partnerske organizacije:** Udruženje Robisz.To (Poljska), FabLab Budapest (Mađarska), AGNICOLOI (Slovačka), Make more (Češka)
- **Država:** Bosna i Hercegovina
- **Kontakt osoba:** Edin Škaljić, direktor
 - Email: edin@fablab.ba

3. Relevantne politike

Akcioni plan ima za cilj utjecati na „**Strategiju razvoja Federacije Bosne i Hercegovine za period 2021. do 2027. godine**“ (pretežno fokusiranu na dvije prioritetne osovine: „Ubrzani ekonomski rast“ i „Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj“) i „**Strategiju uspostave maker pokreta u BiH**“ koja je razvijena kao dio Projekta.

Nadalje, Akcioni plan adresira i radni dokument na državnom nivou: „**Prioriteti u integraciji poduzetničkih i digitalnih kompetencija u obrazovne sisteme u Bosni i Hercegovini za period 2019. do 2030. godine**“ čiji je cilj uskladiti digitalne vještine i kompetencije (engl. DSC) s **Evropskim okvirom digitalnih kompetencija** sa kratkoročnim ciljem integracije DSC-a u Međunarodnu standardnu klasifikaciju obrazovanja (ISCED) nivoa 1, 2 i 3.

Na lokalnom nivou, Akcioni plan posebno adresira „**Strategiju prema mladima Općine Novo Sarajevo za period 2022. do 2026. godine**“.

4. Informacije o Akcionom planu

Uz podršku projektnog partnera 'Make More', FabLab BiH je izradio **Strategiju za uspostavljanje maker pokreta u BiH** (u daljem tekstu: Strategija). Strategija okuplja važne aktere u BiH koji pružaju usluge, osiguravaju mogućnosti i podršku, ili su potencijalni korisnici maker okruženja širom BiH.

Maker pokret je društveni pokret sa duhom branše. Promoviranje jednakosti u maker pokretu je fundamentalno za njegov uspjeh u demokratizaciji pristupa STEAM-u i drugim tehnološki bogatim i umjetničkim domenima. Maker okruženje naglašava učenje kroz rad (aktivno učenje) u društvenom okruženju. Podstiče nove primjene tehnologija i istraživanje presjeka između tradicionalno odvojenih domena i načina rada uključujući robotiku, 3D štampanje, obradu metala i kompjutersko programiranje. Mrežne tehnologije često posreduju interakciju u zajednici i razmjeni znanja, s web stranicama i alatima društvenih mreža koji čine osnovu za repozitorije znanja i centralni kanal za razmjenu informacija i ideja, i fokusiranost kroz društvene sastanke u zajedničkim prostorima poput FabLab-ovog.

FabLab BiH djeluje kao centar čvoriste koje će pružati različite usluge kreativnim okruženjima, poput pristupa opremi ili mentorima (osoblju, stručnjacima), svojim članovima i široj zajednici. Također će biti jedno od sredstava za predstavljanje ideja, stavova, prijedloga i primjedbi prema kreatorima politike i vlastima, utječući na politike i regulatorni okvir. U konačnici, to je i mehanizam za razvijanje budućih akcija u vezi sa gore opisanim Maker pokretom.

FabLab BiH je priznat od strane domaćih organa uprave (Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Ministarstvo kulture i sporta – Kanton Sarajevo, Ministarstvo nauke, visokog obrazovanja i mladih Kantona Sarajevo), odgovornih za promicanje ulaganja u obrazovanje, transfer tehnologija, društvene i ekološke inovacije, primjenu javnih usluga, umrežavanje, itd.

4.1. Osnovne informacije

Nezaposlenost mladih je dugoročno pitanje i ključna briga u svjetlu krize izazvane korona virusom u BiH. Prema Međunarodnoj organizaciji rada, pandemija ima „razoran i nesrazmjeran“ utjecaj na zapošljavanje mladih, dok najnoviji podaci pokazuju da se mladi suočavaju s značajnim preprekama u nastavku obuke/obrazovanja i ulasku na tržište rada. Nedostatak **preduzetničkog duha** kombinovan je sa **visokim procentom nezaposlenih**. U 2020. godini procijenjena stopa nezaposlenosti mladih iznosila je 40,18% uz visoku stopu dugotrajne nezaposlenosti (57,5%).

Pored toga, nezaposlenost mladih nastavlja da doprinosi **endemskom odlivu mozgova** iz zemlje i najveća je u regionu. Statistika inovacija u oblasti **intelektualnog vlasništva** svrstava BiH na dno EPO liste. Zemlja je među najlošije pozicioniranim zemljama u regionu po pitanju **obrazovanja, istraživanja, razvoja i inovacija**, suočena sa brojnim razvojnim problemima i izazovima.

Također postoji velika **neusklađenost između ponude vještina i potražnje za vještinama** na tržištu rada uz nedostatak jednakog pristupa i svijesti o prednostima koje kreativni i obrazovni potencijal, poput maker pokreta, donosi (angažman u zajednici, obrazovanje, znanje, entuzijazam i strast, zajedničke tehnologije).

Maker pokret predstavlja jedan od mogućih mehanizama za prevaziđenje gore navedenih izazova i problema, kao i za korištenje potencijala mladih ljudi za budući razvoj.

Ovu inicijativu zajednički su osmisile postojeće inicijative i maker okruženja u zemljama Višegradske grupe.

Glavni izazovi kojima će se FabLab BiH baviti ovim Akcionim planom su:

- poticanje adaptacije maker pokreta u BiH,
- podrška obrazovanju, lokalnoj ekonomiji i samozapošljavanju,
- povećanje razmjene znanja i nivoa vještina u zajednicama.

4.2. Primijenjena znanja iz projekta „Uspostavljanje Maker pokreta u Bosni i Hercegovini i jačanje u Višegradskoj regiji“

Partnersko iskustvo i praksa	Doprinos uslugama razrađenim u Akcionom planu
<p>„Uspostavljanje maker predmeta na univerzitetu“ FabLab Bratislava</p>	<p>Stručnjaci iz FabLab Bratislava održali su, u okviru projekta, intenzivnu obuku na temu „Uvođenje kurseva o maker kulturi na univerzitetima“. Polaznici su naučili više o upravljanju znanjem (kako upravljati znanjem i kako ga najbolje iskoristiti), efikasnom rješavanju problema korištenjem tzv. TRIZ metoda boljeg razumijevanja i rješavanja složenih menadžerskih problema, ali i iskustvu FabLab Bratislava u uvođenju predmeta maker kulture u nastavne procese u Slovačkoj gdje su povratne informacije od obrazovnih institucija vrlo dobre i obećavajuće, uz mogućnost repliciranja u druge zemlje, uključujući i BiH. „Glavni cilj uvođenja predmeta koji bi izučavali maker kulturu je da se pomogne učenicima da otkriju svoju kreativnost.“ Jozef Vasko, voditelj FabLab Bratislava.</p>
<p>„IT sistemi i Maker pokret“ AGNICOLI Bratislava</p>	<p>Prelazak na digitalnu proizvodnju postao je popularniji s povećanjem broja i kvaliteta različitih IT sistema u sklopu aditivne proizvodnje. Kako se sve više automatiziranih alata koristi u proizvodnji, postalo je neophodno modelirati, simulirati i analizirati sve strojeve, alate i materijale da bi se optimizirao sam proizvodni proces. Kako bi naučili što je moguće više pojedinosti o ulozi IT sistema u makerspace-ovima, polaznici su prošli obuku sa IT stručnjacima na teme kao što su „Prave informacije - U pravo vrijeme - S pravom svrhom“, „Sistem zajedničkog skladištenja dokumenata“, „Šeme metapodataka u upravljanju dokumentima“, „IT infrastruktura preduzeća“, studije slučaja (TOGAF, Archimate, ITIL, ...), „Sparx Systems Enterprise Architect alat“, „ITSM alat“, LabVIEW, LabWindows, TestStand itd.</p>
<p>„Organizacija Maker Faire-a“ Make More</p>	<p>Najveći svjetski festival izuma, kreativnosti, snalažljivosti i poduzetništva - Maker Faire okuplja tehnološke entuzijaste svih uzrasta i vještina, poput zanatlija, hobista, članova naučne zajednice, inženjera, naučnih klubova, umjetnika, studenata i komercijalnih izlagača. Cilj Maker Faire-a je interaktivno obrazovanje i zabava, informisanje javnosti, predstavljanje zanimljivih projekata, kao i povezivanje maker zajednice sa akademskom zajednicom i industrijom, te jedinstvena prilika da se javnost uključi u praktične eksperimente.</p>

	Maker Faire je osnovan 2006. godine na području San Franciska kao projekat uredništva Make: magazina. Od tada je izrastao u značajnu globalnu mrežu i vodećih i nezavisnih događaja. Predstavnici češke organizacije Make More, koja već dugi niz godina sistematski podržava Maker pokret u Češkoj, su održali obuku na temu „Organizacija Maker Faire festivala“ za partnerske organizacije. S obzirom da je FabLab BiH u procesu strateškog planiranja za organizaciju prvog Maker Faire-a u BiH, ova obuka je bila izuzetno važna za kvalitetnu pripremu događaja.
„Istraživanje, razvoj i inovacije“ FabLab Budapest	Digitalna transformacija, prvenstveno kroz istraživanje i inovacije, utiče na sve sektore privrede i društva mijenjajući način na koji živimo, radimo i komuniciramo. Gotovo je nemoguće zamisliti mogućnost konkurentnosti bez takozvanih „ekonomija znanja“ tj. ulaganja u istraživanje i razvoj kao kontinuirane inovacije. Učesnici su saznali više o ulozi i utjecaju Maker kulture na istraživanje i razvoj i inovacije, sa fokusom na takozvanu „Otvorenou inovaciju“. Kako se danas svi suočavamo s ograničenim resursima, koncept štedljivih inovacija postaje izrazito relevantan za primjenu, posebno u svijetu mejkera koji svoja rješenja najčešće baziraju na tome. Koncept je nastao na tržištima u razvoju sa ciljem stvaranja inovacija sa ograničenim finansijskim i tehnološkim resursima. Minimalna upotreba resursa rezultira ne samo efikasnom uštedom komponenti i lokalnih sirovina, već i kreiranjem jednostavnijih dizajna tj. proizvoda kroz različite faze njihovog životnog ciklusa. Učesnici su naučili više o projektu RepRap (skraćenica za Replicating Rapid Prototyper) kao inicijativi za razvoj 3D štampača koji može da štampa većinu sopstvenih dijelova, kao i o Thingiverse – online platformi za 3D dizajn i 3D štampanje. Osim toga, predstavljen je koncept DIDO: Data-In i Data-Out, koji bi kao buduća transformacija trebao dovesti do promjene urbanog modela PITO (Products In Trash Out).

<p>„Obrazovanje mejkera“ i „Privlačenje/zadržavanje volontera“</p> <p>Robisz.to</p>	<p>Modeli, ciljevi i principi maker obrazovanja predstavljeni su na obuci koju su održali stručnjaci iz Robisz.to gdje su polaznici stekli znanja o različitim pristupima učenju kao što su horizontalni i timski pristup, „Uči, stvaraj, dijeli“ kao ideje vodilja za sve makerspace-e, ali i o logistici, troškovima, itd. u organizaciji edukativnih događaja u okviru maker kulture. Maker obrazovanje podržava rast integriteta i formiranje samostalnosti kod učenika, kao i unapređenje i razvoj interakcije među njima, bez obzira na prethodno znanje i iskustvo.</p> <p>Ono što čini okosnicu svakog uspješnog FabLab-a/makerspace-a su njihovi volonteri koji ulažu vrijeme, vještine, znanje i motivaciju u svoj rad. Ove vještine sežu od tehničkih, marketinških, administrativnih i slično do onih koje su potrebne za održavanje reda i čistoće prostora. Spremnost da pomognu ljudima ili doprinesu radu FabLab-a/makerspace-a kroz svoje vrijeme i talente/znanje jednako je važna kao i rad na 3D dizajnu i opremi u svemiru.</p>
<p>„Maker kultura i intelektualna svojina“</p> <p>FabLab BiH</p>	<p>Maker kultura je važna i neizbjegljiva manifestacija budućeg ekonomskog razvoja svake zemlje. Donosi poremećaje na tržištu, ali i jedinstvene mogućnosti za inovacije, istraživanje i razvoj. Usput, mnogi proizvođači se fokusiraju na pokretanje vlastitog poslovanja, izgradnju tima, privlačenje investitora, izradu marketinških planova itd., a pritom ne obraćaju dovoljno pažnje na pitanja intelektualne svojine. Međutim, ovo je istovremeno ključno kako bi se osiguralo da mejkeri preduzmu neophodne korake da zaštite svoju intelektualnu svojinu izbjegavajući potencijalne rizike neadekvatne zaštite. Intelektualna svojina je glavni pokretač prosperiteta i lokalnog razvoja.</p>

4.3. Radne grupe

Fablabs BiH mreža se već uspostavlja, a do sada su svi akteri širom zemlje bili ne samo kontaktirani i informirani, već i angažirani. FabLab do sada ima **preko 30 partnera** koji pokrivaju različite oblasti interesovanja, od lokalnih zajednica, regionalnih razvojnih agencija, univerziteta i, što je najvažnije, već postojećih **makerspace-ova u BiH**.

U okviru FabLab-a, kao pokretača maker pokreta, uspostavljene su radne grupe. Njihova polja rada uključuju:

1. navođenje i opisivanje dostupne opreme i alata (uključujući opremu postojećih makerspace-ova i industrijskih partnera) koji će se dijeliti među mejkerima;
2. navođenje i opisivanje dostupnih mentora, stručnosti i vještina, koje će se ponovo koristiti u okviru maker pokreta;
3. identifikovanje mogućih i praktičnih poslovnih modela za maker okruženja, kao i za njihovu održivost;
4. pojašnjavanje prava intelektualne svojine, pravnih i drugih aspekata vezanih za rad mejkera.

FabLab BiH će u okviru Maker pokreta **svojim članovima**, kao i široj javnosti, pružati sljedeće usluge:

- razmjena i/ili pristup raspoloživoj opremi i alatima među mejkerima.
- razmjena i/ili pristup mentorima, stručnosti i vještinama među članovima .
- promoviranje inovativnih i maker okruženja u BiH.
- identifikacija alternativnih mogućnosti finansiranja i zajedničkih prijava projekata (EU i u zemlji).

Sve navedene usluge će se obavljati na virtualnoj Maker.ba platformi koja se postepeno implementira. Platforma se sastoji od repozitorija mejkera sa dobro opisanom opremom i alatima, njihovom stručnošću i vještinama. Svi mejkeri imaju mogućnost da predstave sebe i svoju djelatnost. Konačno, platforma će podržavati multimedijalno okruženje za saradnju, gdje će svi članovi moći pristupiti informacijama o projektima, konferencijama, webinarima i drugim zajedničkim aktivnostima kao što su Maker Faires.

- angažiranje i utjecaj na kreatore politika.
- identifikacija alternativnih mogućnosti finansiranja i zajedničkih prijava projekata (EU i u zemlji).
- saradnja sa sličnim mrežama širom Evrope.

FabLab će dodatno **podržavati veze između industrije, obrazovnog sistema i otvorenih, kreativnih pojedinaca** širom zemlje.

Dodatna sredstva su posebno potrebna za optimizaciju, sistematizaciju i profesionalizaciju njegove usluge kako bi maker mreža postala potpuno održiva nakon tri godine svog rada.

Ciljevi i aktivnosti Akcionog plana za period 2022-2025

<i>Srednjoročni cilj 1: Maker obrazovanje kao dio formalnog obrazovnog sistema</i>					
Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
<i>1.1. Obuka za predavače sa pratećim materijalima</i>	Procjena potreba	FabLab	Obavljena anketa	prvi kvartal 2025. godine	Javna sredstva
	Obrazovne institucije imenuju svoje predstavnike	Obrazovne institucije (srednje škole i javni univerziteti)	Identificirani budući polaznici obuke	drugi kvartal 2025. godine	Javna sredstva
	Izrada materijala za obuku	FabLab	Identificirani rezultati učenja Provedeno pilot testiranje	Nakon usvajanja strategije na lokalnom/nacionalnom nivou četvrti kvartal 2024. godine	Javna sredstva
	Realizacija obuke	FabLab	Održana obuka	prvi kvartal 2025. godine	Javna sredstva
	Evaluacija obuke	FabLab	Procjena stečenog znanja	četvrti kvartal 2025. godine	Javna sredstva
<i>1.2. Promotivni događaji</i>	Školski maker faire	Srednja škola i FabLab	Maker Faire plan razrađen i organiziran Maker Faire	u maju svake godine	Javna sredstva/EU fondovi
	Pop-up FabLab	FabLab	Plan pripreme i postavljanje FabLab pop-up-a	u oktobru svake godine	Javna sredstva/EU fondovi
	Akreditovana univerzitetska klasa	Univerzitet i Agencija za akreditaciju/Ministarstvo obrazovanja	Certifikacija/Akreditacija stečena	prvi kvartal 2025. godine	Javna sredstva/EU fondovi

Srednjoročni cilj 2: Maker obrazovanje kao dio neformalnog obrazovnog sistema

Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
2.1. <i>Radionice i obuka o maker kulturi</i>	Pružanje sistemске podrške za uspostavljanje otvorenih radionica i makerspace-ova	FabLab	Broj novokreiranih makerspace-ova /fablab-ova	četvrti kvartal / godišnje	Javna sredstva/ Privatna sredstva
	Osnivanje maker centra za obuku	FabLab	Centar za usavršavanje tehničkih i relevantnih mekih vještina osnovan u okviru FabLab-a	četvrti kvartal 2022. godine	Javna sredstva/EU fondovi
	Kreiranje video instrukcija namijenjenih mejkerima	FabLab i partneri	Broj kreiranih i objavljenih video sadržaja	Svakog kvartala, počevši od trećeg kvartala 2022. godine	Javna sredstva/ Vlastiti resursi
2.2. <i>Profesionalni klubovi</i>	Umrežavanje sa neformalnim obrazovnim organizacijama	FabLab	Broj potpisanih ugovora o partnerstvu	godišnje	Vlastiti resursi
2.3. <i>Obrazovne vannastavne ustanove</i>	Implementacija ljetnih urbanih kampova	FabLab i partneri	Broj ljetnih urbanih kampova, organiziranih za vrijeme raspusta, gdje djeca mogu isprobati sve važne tehnologije i rukovati osnovnim principima primjenjivim na druge sfere života	godišnje	Javna sredstva/ Regionalna sredstva/EU fondovi

Srednjoročni cilj 3: Uspostavljanje vanjske saradnje

Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
3.1. Mreža mogućih eksternih partnera	Maker Faire kao podrška otvaranju radnih mesta	FabLab	Maker Faire organiziran i održan u Sarajevu	maj 2022. godine	Privatne kompanije, Javna sredstva
	Uspostavljanje saradnje sa privatnim sektorom i tehnološkim kompanijama	FabLab	Broj potpisanih partnerskih ugovora za <i>outsourcing</i> inovacije i aktivnosti izrade prototipa	četvrti kvartal / godišnje	Vlastiti resursi
	STEM promotivna kampanja	FabLab	Kreiran pop-up FabLab i posjećene srednje škole	četvrti kvartal 2024. godine	Javna sredstva/EU fondovi
	Uspostavljanje saradnje sa tradicionalnim institucijama (npr. muzejima).	FabLab	Broj potpisanih ugovora o partnerstvu	četvrti kvartal / godišnje	Vlastiti resursi

Srednjoročni cilj 4: Promocija potencijala i aktivnosti Maker pokreta					
Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
4.1. Zagovaranje i marketing / PR kampanja	Pokretanje web platforme za mejkere	FabLab i projektni partneri	Pokrenuta platforma Maker.ba sa općim informacijama, blogovima i dužim člancima	februar 2022. godine	Višegradska fond + Vlastiti resursi
	Prisustvo na društvenim mrežama	FabLab i projektni partneri	Pokrenute društvene mreže za projekat i maker zajednicu	januar 2022. godine	Višegradska fond
	Partnerstva sa influenserima i kompanijama	FabLab	Broj potpisanih ugovora o partnerstvu i sponzorstvu za Maker Faire	maj 2022. godine	Privatne kompanije
	Organiziranje konferencije uz prisustvo aktera	FabLab i projektni partneri	Održana maker konferencija	mart 2022/ na godišnjoj osnovi	Višegradska fond Vlastiti resursi
	Prisustvo u medijima kao oblik zagovaranja prema predstavnicima javnosti i kompanijama	FabLab i projektni partneri	Medijska partnerstva i medijsko praćenje konferencije	mart 2022. godine	Višegradska fond

Srednjoročni cilj 5: Podrška Maker pokretu u ranoj fazi

Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
5.1. Mreža podrške za mejkere	Postavka infrastrukture za nove makerspace-ove	FabLab i partneri	Uspostavljena maker platforma	februar 2022. godine	Višegradska fond + Vlastiti resursi
	Izrada brošure	FabLab i akteri	Napravljena brošura sa preporukama za sve aspekte kreiranja, ali i vođenja makerspace-a	četvrti kvartal 2022. godine	Javna sredstva
	Propagiranje na nacionalnom nivou	FabLab i akteri	Broj propagandinskih kampanja s ciljem uključivanja makerspace-ova u relevantne strategije na nacionalnom i lokalnom nivou	prvi kvartal 2025. godine	Javna sredstva/EU finansiranje
	Uspostavljanje e-trgovine/virtuelne platforme za posao	FabLab	Kao dio Maker.ba platforme pokrenut E-shop i virtuelne platforme za zapošljavanje sa koje bi mejkeri mogli biti uposleni ili gdje mogu postaviti svoje reklame	2022. godina	Vlastiti resursi
	Podrška ženama u tehnologiji	FabLab i partneri	Broj žena na vodećim pozicijama u FabLab-u i partnerskim organizacijama; Broj organizovanog open-time FabLab-a posvećenog ženama; Broj projekata fokusiranih na učešće žena	od 2022. godine	Javni, regionalni i EU fondovi

Srednjoročni cilj 6: Mapiranje i izgradnja zajednice

Očekivani rezultat	Aktivnost	Odgovornost	Indikator napretka u odnosu na početnu situaciju	Rok	Izvor finansiranja
<i>6.1. Događaji u zajednici</i>	Definicija mejkera u lokalnom kontekstu	FabLab i akteri	Lako razumljiva definicija „mejkera“ je napravljena i promovisana	juni 2022. godine	Vlastiti resursi
	Događaji u zajednici	FabLab	Broj održanih <i>Meet-the-makers</i> događaja	prvi petak u septembru svake godine	Vlastiti resursi
<i>6.2. Mapiranje maker zajednice</i>	Popis i katalogizacija mejkera i projekata vezanih za maker(space)	FabLab i akteri	Uspostavljena platforma Maker.ba	februar 2022. godine	Višegradska fond

4.4. Održivost

Potrebe za operativnom isporukom FabLab usluga identificiranim ciljnim grupama korisnika (tj. već postojećim mejkerima i onima koji se uspostavljaju) su neizbjegne. Dvije usluge su identifikovane kao ključne i to **pružanje različitih vrsta podrške novim mejkerima**, tokom procesa osnivanja i **razmjena mentorstva i stručnosti** među postojećim mejkerima. To znači da će se svi neophodni koraci za uspostavljanje maker pokreta nastaviti paralelno sa uspostavljanjem navedenih usluga.

Sredstva Višegradskega fonda koja su odobrena već 2021. godine podržala su osnovne korake za početak pružanja usluga mejkerima.

Nakon završetka Projekta FabLab će, zajedno sa svojim partnerima, početi aplicirati za javna sredstva.

4.5. Očekivan utjecaj

Predviđeni utjecaji odnose se na različite aktere koji uključuju široku ciljnu grupu mejkera i preduzeća širom zemlje. Većina utjecaja će biti rezultat zajedničkog ili povezanog rada mejkera, što je omogućeno postojanjem FabLab-a i maker platforme.

Unutar uspostavljenog maker pokreta očekuju se tri utjecaja na **pojedince (mejkere), start-up-ove i MSP-ove**. Prvo, očekuje se da će se pokret pojaviti kao dominantan izvor egzistencije za pojedince dok pronalaze načine za pokretanje poslova oko svojih kreativnih aktivnosti. Drugo, očekuje se da će biti **više saradnje između start-up-ova/MSP-ova** u fleksibilnom ekosistemu i da više neće biti potreban obim da bi bio održiv. Treće, MSP-ovi

će sve više **automatizovati svoje operacije** koje im omogućavaju tehnologije proizvodnje i pristup (finansiranju, dizajnu, resursima, alatima i tržištima) i tražit će veću lokalnu podršku. **Većina današnjih mejkera u razvoju postat će inovativni vlasnici malih i srednjih preduzeća, pružajući primjere liderstva novim generacijama mejkera.** Razmjena ideja, učenja i vještina, kao i kapitala, dovest će do poboljšanog, samoodrživog, **inovativnog ekosistema.**

Jedan od najvažnijih utjecaja za BiH je da će maker pokret **održati region u životu**. To će biti moguće **zadržavanjem mlađih u regionu ili povratkom u region nakon završetka studija ili rada u inostranstvu**. Osim toga, očekuje se da će zdrav inovativni ekosistem maker pokreta, podržan od strane FabLab-a, rezultirati većim brojem **žena uključenih u maker aktivnosti**, čime će se osigurati više **žena u STEM-u**.

4.6. Praćenje aktivnosti

Aktivnosti praćenja bit će ugrađene u FabLab BiH procedure upravljanja. FabLab će mjeriti indikatore (najvažniji su opisani u gornjoj tabeli) na kvartalnoj osnovi. Očekuje se da će pokazatelji početi da pokazuju rezultate u trećoj godini osnivanja maker pokreta. Pored toga, realno finansiranje u odnosu na očekivane mogućnosti finansiranja će se pomno pratiti i procjenjivati.

FabLab će vršiti stalnu procjenu zadovoljstva mejkera pruženim uslugama. Ovo će biti obavljeno putem intervjuja ili zajedničkih sastanaka sa mejkерima. Obzirom da sami mejkeri učestvuju u uspostavljanju pokreta kao i u performansama maker platforme, očekuje se da će nivo zadovoljstva biti dovoljan, a moguće akcije za poboljšanje usluga brzo identifikovane i implementirane.